

Михайло ІЛЛЕНКО

Реабілітація, або Чумацький шлях

«Загадка фільмів О.Довженка, І.Савченка, С.Параджанова, Ю.Ілленка, І.Миколайчука та інших художників не розгадана й досі. Вона інтригує, збуджує, додає певного азарту до професійної «тусовки» і до атмосфери перегляду в міському кінотеатрі. Розумію, що чимала частина симпатій, з якими зустріли фільм, належить поколінню, яке працювало до мене, працює і досі, але мені було приємно, що й «Фучжоу» не лишився нахлібником і спровокував емоції, питання і відгуки, які для всіх, хто працював над фільмом, є нагородою».

У світі практично щотижня відкривається один-два кінофестивали. Серед них є фестивали ігрового, анімаційного, телевізійного, спортивного кіно, фестивалі фільмів сексуальних меншин, фестивалі жіночого, дитячого, фантастичного, елітарного кіно... Але фестиваль у Роттердамі, виявилось, існує окремо. Він дуже авторитетно і вагомо вторгається у сферу, яка лишається поза межами майже всіх кінофестивалів - він зосереджує увагу на некомерційному кіно.

Кілька років ним керує Еміль Фалло (Emil Fallaux) - носій і реалізатор цієї ідеї. Важко навіть уявити які фінансові й організаційні проблеми йому довелося розв'язати для проведення цього кіносвята. Досить подивитися навколо, перегорнути сторінки довідників, щоб переконатися: більшість фестивалів є додатком до кіноринків, які уже давно перетворилися на конвейери для переробки кіносировини. Увага глядача на подібних ристалищах розпорошується на ореол із фейерверку кінозірок,

дрібних та великих кіноскандалів, більш або менш грандіозних шоу, парадів, гладіаторських змагань учасників...

У Роттердамі все було сконцентровано на фільмі - як такому.

В програмі фестивалю дві основні частини: п'ятнадцять дебютних фільмів виборювали кілька призів, а решта - майже триста (разом із короткометражними) - обмінювалися знахідками, відкриттями, досягненнями, помилками, пошуками, не змагаючись.

Кожному фільму надається шанс бути побаченим. Наприклад, фільм «Фучжоу» протягом тижня мав сім прем'єр у Голландії, що, до речі, більше, ніж за два роки в Україні. Крім переглядів, фільм тричі виходив на обговорення.

Неабияким сюрпризом було те, що до Роттердама привезли не мій фільм. Напередодні на фестивалі в Славутіч я вже пережив схожу ситуацію: замість першої частини «Фучжоу» показали частину документального фільму Косінова, яка опинилася в яуфі невідомо з якої причини. Я дуже

люблю фільми Косінова, але його фільм аж ніяк не монтувався з моїм, тому я змушений був зупинити перегляд і переказати початок «Фучжоу» своїми словами. Славутичани були здивовані, але втішили мене тим, що їм і так все дуже сподобалось.

Отже, коли у Роттердамі я побачив не свій фільм, то вже хотів було зупинити перегляд і виступити як лектор, та раптом зрозумів: це таки «Фучжоу», але я його не впізнав! І як впізнати, якщо і проекція, і екран, і оптика, і звук перевищують наші еталонні стандарти на кілька рівнів? Фактично, саме в Роттердамі я переглянув свій фільм уперше.

Ідея кінофестивалю - не протистояння комерції і не двобій з комерсантами. Фестиваль спрямований не проти, а за: за розвиток кіномови, за пошук нових форм, за повернення до витоків феномену кінематографа, якого агресивно і послідовно обмежують функцією видурювання грошей. Фільми, запрошені на фестиваль, єднала спільність фінансових і прокатних проблем, а по

Кадри з фільма «Фучжоу». Іванка Ілленко.

Валентин Троцюк і Тарас Денисенко.

суті вони були зразками нестандартного спілкування із глядачем. Слід відзначити, що на нестандартні вони перетворилися під тиском комерційних стандартів, які привчають молоде покоління обирати, скажімо, пепсі, а не чисту воду, комікси, а не поезію.

Процес загальної стандартизації зайшов так далеко, що ідея фестивалю сьогодні втратила відтінок виклику і сприймається глядачем (зокрема роттердамським) як природна і викликає співчуття, про що свідчать черги перед фестивальними кінотеатрами.

Я побачив у Роттердамі черги за квитками на так звані некомерційні фільми!

Можу засвідчити: українське кіно має свої власні двері і свій ключ до світового кінопроцесу, який був сконцентрований на Роттердамському фестивалі. Обговорення, які відбулися після перегляду, свідчать: загадка фільмів О.Довженка, І.Савченка, С.Параджанова, Ю.Ілленка, І.Миколайчука та інших художників не розгадана й досі. Вона інтригує, збуджує, додає певного азарту до професійної «тусовки» і до атмосфери перегляду в міському кінотеатрі. Розумію, що чимала частина симпатій, якими зустріли мій фільм, належить поколінню, що працювало до мене, працює і досі, але мені було дуже приємно, що і «Фуджоу» не лишився нахліб ником і спровокував емоції, питання і відгуки, які для мене, для акторів, для нашої кіностудії і для всіх, хто працював над фільмом, є нагородою.

Питання під час обговорень торкалися не лише фільму, а виходили за його межі. Наприклад: «Де ви знайшли затоплену хату, яка пливе посеред моря?»

«Ми її не знайшли, а побуду-

вали у себе в павільйоні».

«То це декорація?»

«Декорація».

«А чому ж вона у воді?»

«Бо в студійному павільйоні є басейн, де була побудована декорація».

«А що у вас ще є на студії?»

«Все, що ви бачили у фільмі, побудовано, зроблено, організовано на кіностудії Довженка. Крім плівки «Кодак».

«У вас дорогий і складний фільм, на студії потужний технологічний ланцюг, у вас фахівці високого рівня, у вашого кіно власне обличчя - чому ж, як ви кажете, в Україні не знімається жодного фільму?»

Моя відповідь перетворювалась на неофіційне запрошення приїхати і завантажити нашу технологічну лінію своєю продукцією, як це намагається зробити італійський режисер Франческо Розі разом із продюсером Гвідо ді Лаурен тисом. Це була несанкціонована спроба запрошення до співробітництва зі студією, приреченою на геноцид власною державою тоді, коли повсюди святкують сторіччя світового кіно.

Йдеться про студію і кінематограф, який має свою ложу в театрі кінематографічних дій. До яких пір держава робитиме вигляд, що вона не помічає навали, окупації нашого кіноекрану, знищення, терору, згвалтування своїх художників?

Скільки треба було докласти зусиль, щоб відповідні керівники перестали помічати на своїх власних телеекранах крадену дешеву і дуже вбогу продукцію, яку вже обирає і обрало нове покоління?!

Студія зупинилася.

«Фучжоу», якому більше двох років, голландців подивилося значно більше, аніж українців. Фільми, над якими почали робо-

ту мої колеги, в тому числі мій «Сьомий маршрут», зупинено.

Та повернемося до фестивалю.

Роттердамський фестиваль зібрав на своїх екранах фільми сорока дев'яти країн. Франція, Німеччина, Японія, Голландія і Сполучені Штати були представлені найвагомніше - по сорок п'ятдесят стрічок. Гвінея-Бісау, Лаос, Малі, Сенегал, Конго, Україна - по одній. Українських фільмів було б ще менше, якби до Роттердаму дійшли з Києва чутки про те, що в Україні кіно нема.

На моїх очах ця теза виринає уже втретє. Перший варіант був пов'язаний з поетичним кіно, яке більш відоме як «так зване поетичне кіно». Воно звинувачувалося в тому, що це не кіно, а взагалі якась помилкова форма розвитку. Пізніше, після того, як поетичне кіно здобуло світової слави, ця теза перетворилася на нову: колись було поетичне кіно, про яке не сором згадати, але то вже минуло, а тепер кіно в Україні нема, бо єдине, що в ньому було справжнє, талановите, геніальне - це поетичне кіно. (До речі, ця теза є зараз універсальною для України в загальному плані. Багато моїх знайомих, які працюють в різних сферах, розгублено засвідчують, що про себе, про свої професії і здобутки вони чують те саме: немає в Україні літаків, цукру, літератури, дипломатів, твердих і м'яких сплавів, хліба, уряду, мови - не вродило. Країну в такому стані треба рятувати. І рятують під анестезією тої самої тези).

Тепер в останній редакції вона виглядає так: подивіться на афіші, увімкніть телевізор і самі побачите - чи є в Україні вітчизняне кіно. Якщо і є, то воно нікому не потрібне, воно не відповідає світовому рівню.

Ця теза відверто і цинічно при-

Лев Перфілов.

Валентин Троцюк.

значена для теоретичного обслуговування навали окупаційного кіно: не хоче дивитися наш сучасний глядач ваші фільми, панство тварюги («тварюги» - робітники творчих професій в кінематографі, за сучасною студійною лексикою).

Переді мною на столі лежить невеличкий ролик кіноплівки. Це реклама фільму «Фучжоу» і займає вона менше екранного часу, аніж «Райська насолода Баунті». «Фучжоу» невдовзі вже три роки і за цей час наше телебачення не викроїло і тридцяти секунд, щоб вставити цей ролик в ефір. Не було його і в кінотеатрах перед сеансами американських фільмів. Ні на одному паркані я не побачив афіші свого фільму. Жоден кінотеатр України не запропонував його глядачеві.

Яким тяжким має бути захворювання совісті, щоб висновком з цієї штучної ситуації була формула: нікому ваші фільми не потрібні, панство тварюги.

Приклад, який я навів без будь-якого коригування, стосується кожного фільму, зробленого в Україні за останні роки - навіть для тих, які відомі у світі як переможці міжнародних кінофестивалів.

Розумію, дуже далеко від Роттердаму завели мене сумні думки, але саме в Роттердамі я найгостріше відчув, як нас дурять і до якого рівня звели наше сприйняття ситуації, коли в державному ефірі може офіційно й регулярно виходити програма «Новості видеопиратского рынка» і ми її сприймаємо як звичайний прогноз погоди.

Після повернення з міжнародного фестивалю слід писати про зарубіжні фільми, про враження від країни, про фестиваль... Знаю, далеко я відійшов від теми і на завершення спробую виправитись.

Про фестивалі!

Чому в Україні немає власного фестивалю? Є «Молодість», але це фестиваль дебютного фільму. А «дорослий» міжнародний фестиваль? Такого нема. Хтось запитає: «А що на ньому показувати від України, коли студію зупинено?»

Знаєте, що таке «Чорний принц»? Найсмачніший сорт помідорів, але зовні вони виглядають, неначе биті. Через це їх перестали купувати. А нема попиту - нема і пропозиції. У Роттердамі є попит - є і пропозиція.

Хочу запропонувати ідею: найбільший у світі літак київської фірми Антонова, якому не менше, ніж нашому кіно, потрібна реклама, перетворюється на літаючий кінотеатр і раз на рік здійснює турне за маршрутом кінематографічних столиць Європи (для початку). На борту - відомі кінематографісти зі своїми фільмами.

У кожній столиці - два дні переглядів, обговорень, преси, комерції.

Дорогою - в повітрі, між хмарами і зорями - перегляди конкурсних фільмів. Понад хмарами - некомерційне кіно, на землі - теж кіно, але комерційне.

Відкриття і закриття фестивалю - в повітрі, поруч з Чумацьким шляхом. До речі, і назва для фестивалю хороша:

ЧУМАЦЬКИЙ ШЛЯХ - MILKY WAY.

Я дуже вдячний фестивалю в Роттердамі за те, що там відбулося для мене повернення у світ кіно, в контекст потужного кінопроцесу, з якого я, як і мої колеги, викреслений вже кілька років. Не так давно я навіть почув теорію від одного з наших кінопрокатників, що технологічний процес 35-міліметрового фільму себе вичерпав. Безумовно, це дуже зручно тим, хто продає

меблі в кінотеатрі. В кінотеатрах Роттердама меблі не продають.

А ще в Роттердамі відбулася моя особиста реабілітація. Справа в тому, що я зробив два фільми «Фучжоу» - двосерійний і односерійний. Доля двосерійного щаслива - він знайшов багато прихильників. Односерійний (на сорок хвилин менший) викликав серед тих прихильників ревності й докори.

В Роттердамі не знали про двосерійний варіант. Я привіз туди свою молодшу дитину, яку дехто вважає небажаною, обездоленою. Я не шкодую, що є два «Фучжоу», я не шкодую, що повіз на фестиваль «молодшого». Саме Роттердаму я вдячний за його і свою реабілітацію.

Маленька, але цікава деталь: перше, що я побачив на аеродромі в Голландії, коли літак торкнувся колесами смуги, - велика кількість кіноекранів. Всі вони демонстрували один і той самий фільм. Я не знаю ні його назви, ні хто його режисер. Сюжет його гіпнотично привабливий - політ птаха: в чистім полі серед літаків, розмальованих, як фантастичні істоти неземної краси, обертаються під тиском вітру чорні прямокутні екрани. На одному боці екрану намальований білий птах крилами догори, на іншому боці - крила в птаха опущені вниз. Оберт за оберт, птах за птахом - найпростіша ілюзія, що складається лише з двох кадрів... Рух, створений з нерухомості, існування неіснуючого: диво, вкрадене у вітру - найдрібніша крихітка кіно, найпростіший, безкінечний сюжет. Я запам'ятав цей сюжет, як перше, що побачив у Голландії, і останнє, що промайнуло під крилом літака, коли він відірвався від смуги.

15 лютого 1996.